

***«Хай живе молодий
вчитель!»***

(десять порад молодому вчителю)

Погано, коли на молодого вчителя дивляться тільки перспективно. Зазвичай згодом він стає умілим, самостійним, придбає навички, опанує прийоми, досягне майстерності. Але в той же час він може втратити ту безпосередність і чари молодості, риси, притаманні тільки молодому вчителю, що інколи наближають до нього учнів сильніше. Ніж мудрість літнього майстра. Моїм першим учням, напевно. Було цікавіше зі мною, ніж нинішнім. У школі обов'язково мають бути молоді вчителі. Без них життя нудне, нецікаве, прісне.

1. Не вважай школу місцем, не зовсім гідним застосування твоїх видатних здібностей, місцем, куди тебе як би заслали. Школа не має потреби у твоїй полегкості. Так, вона тебе чекає, і, можна сказати, з розкритими обіймами, вона хоче, щоб ти в ній був, але в неї є достоїнство. І це достоїнство – діти. Тому не треба дивитись на школу спогорда, не треба робити їй послугу.

Так що відразу орієнтуйся на школу й саме з нею пов'яжуй свої честолюбні мрії. Тим більше, що хороший учитель краще посереднього поета чи актора. Справа не в тому, яка професія, а в тому, наскільки вона тобі підходить. А ось в у цьому варто розібратись. Але не можна розібратись на бігу. Треба попрацювати з повною віддачею, треба викластись. І для цього треба вважати школу своєю справою, а не чужою, куди ти потрапив випадково. Розібратись – це значить зрозуміти, чи до душі тобі праця вчителя. Ось ти й постарайся зрозуміти. Твоя це справа чи дядька. Але не квапся з висновками.

2. Знайди себе, свій образ. Учитель індивідуальний. Інакше не може бути й мови про творчість. Це не виключає наслідування, особливо спочатку. Навпаки, придивляйся до майстрів. Бери на озброєння те, що тобі здається твоїм, що тобі до вподоби. Не треба розуміти творчість як винахід пороху. Педагогіка існує стільки, скільки існує світ. Прийоми та знахідки не вмирають із майстром, вони передаються його учням і послідовникам. Але кожний справжній учитель, навіть переймаючи, залишається собою. Як же розпізнати, що в тобі твоє, а що – чуже? Краще тебе самого цього ніхто не знає. Звичайно, треба прислухатись до думок, у тому числі і критичних. Але якщо в тебе не буде внутрішнього відчуття істини. Ти будеш не вчитель, а «чого бажаєте?». Це інша крайність, на противагу зарозумілості.

І потім, хто сказав, що вчитель створює свій образ раз і назавжди? Маяковський писав про художника Келійне: «Кращий учитель. Твердий. Мінливий». Образ – не схема, жива особа. У будь-якому випадку він має бути твоїм і він мусить бути живим, а не маскою.

3. Не замикайся у своєму вчителюванні. Якщо вчитель – тільки вчитель, це нудно. Грай на гітарі, співай. Пиши вірші, грай у волейбол. Ходи в гори, збирай марки, бувай у театрі та на виставах. Розширюй коло друзів і знайомих. Спілкуйся з найрізноманітнішими людьми. Люби життя в різних його проявах. Ти повинен бути цікавим дітям. Але це не вийде, якщо ти зосередишся тільки на самому собі. Крім обов'язкової програми в тебе, як у майстра-фігуриста. Повинна бути чудова довільна програма.

І знову ж, треба пам'ятати, що всі прояви особистості індивідуальні. Не треба штучно культивувати в собі якості, що тобі не притаманні. Універсальність не обов'язкова. Не треба писати віршів, якщо в тебе

немає здібностей. А найголовніше тебе мусять цікавити люди. Не виключай спілкування зі свого життя. Інакше засохнеш, як зламана гілка.

Захопленість, багатобічний інтерес потрібні вчителю не просто так, самі по собі, а у зв'язку з особливістю його професії. Не даремно про вчителя кажуть. Що він і швець, і жнець, і на дуді грець.

4. Пам'ятай про комплексний характер учительської праці. Усе має значення, усе потрібне: й ерудиція, і методика, і позакласна робота, і психологія спілкування, і любов до дітей, і дисципліна. Не треба це розділяти, це все взаємозалежне. І якщо ми говоримо про це окремо, то це умовно. Поміть: будь-яка розповідь про школу, епізод, навіть анекдот має в собі комплекс учительських якостей. Інакше виходить безглуздо, смішно або навіть гірше того – непрофесійно.

Ти можеш заперечити, що тобі відомі вчителі, які добре знають свій предмет, але не володіють методикою, або такі, котрі тільки дають уроки, а після дзвінка їх як корова язиком злизала, або такі, в яких діти стоять на головах, а вони репетують на них і ображаються. Так я теж таких знаю. І раджу тобі пам'ятати, щоб ти таким не був, що вони нещасливі, так само як і їхні учні.

5. Будь щасливим. Правда, це більше схоже на побажання, ніж на пораду. Тоді я скажу так: будь оптимістом! Вір! Жахливо, коли вчитель не бачить нічого хорошого ані в сьогоденні, ані в майбутньому. Створюй плани, нехай іноді нездійсненні. Але конструктивні.

У житті кожному буває важко й гірко, у кожного трапляється нещастя й горе. І вранці, буває. Не хочеться вставати та йти до школи. І навіть діти часом так набридають... Але треба себе переборювати. Життя – це подолання важких і навіть критичних ситуацій.

Так, ми іноді йдемо на різного роду компроміси, і це не суперечить тому, що я тільки що сказав. Це апеляція до розуму. Безкомпромісність – це впертість і невміння мислити перспективно. Але мета все одно повинна бути. І не тільки мета уроку, і не стільки мета уроку, скільки мета всього твого вчителювання.

Діти не повинні бачити в тобі невдахи. Невдах не люблять. Навіть якщо щось не буде виходити, усіма силами руйнуй можливе враження, що в тебе не виходить узагалі. У середині в тебе, дорогий мій, повинно бути все чітко й упевнено.

6. Будь чесним і правдивим. «Подумаєш, – скажеш ти, – я сам це учням щодня кажу». І дарма. Щодня це казати не треба. Сказав один раз, і вистачить. Але так, щоб діти тобі повірили. Діти дуже високо цінують чесність. «Так нечесно», - це вкрай негативна оцінка. Хоча суцільно і всюди вони хитруни та брехуни. Скажу відверто: я теж іноді брешу. Не обманюю принципово, а так... прибріхую для краси.
7. Цілуй гумор у спілкуванні з учнями. Якщо ти сам. Як кажуть, не блищиш дотепністю, цілуй гумор в інших. Не бійся смішного, не бійся бути смішним сам: бувають зовсім безневинні й необразливі смішні ситуації. Інша справа, якщо над тобою сміються постійно, якщо ти взагалі смішний – це все!..

Не треба дивитись на гумор, як на прийом. Усе, у тому числі й гумор, повинно бути природно й доречно. Деякі вчителі сердяться, коли діти сміються. Навіть виганяють їх із класу. І дарма. Будь-якою ситуацією на уроці, у тому числі і смішною, учитель має володіти. І якщо вчитель

сказав: «Посміялися, і вистачить». Клас повинен підкоритись. Треба пам'ятати й те, що сміх може боляче ранили. Він, як казав Маяковський, – грізна зброя. Тому треба знати межу, бути обережним і тактовним.

8. Будь природним, не прикидайся, не намагайся здаватись розумніше та краще, ніж ти є. даремно: діти тебе все одно розкусять.

Часто вчителя порівнюють з актором, і в цьому є свій резон. Але вже якщо ти граєш роль, нехай вона буде твоєю. Грай себе. І не перегравай! Подібність між учителем та актором полягає, можливо, у тому, що і той і інший виходять на аудиторію, на публіку. Якщо між акторами та глядацьким залом не встановлюється невидимий контакт, спектакль провалюється. Так і у класі. Деякі кричать і стукають кулаком по столу, а дітям не страшно. Інші говорять тихо й дивляться вбік. Але якесь чаклунство заворює дітей, і вони не зводять з учителя очей. Це феномен учительського гіпнозу, такого, утім, тендітного, але солодкого.

Більше за все я не люблю, коли вчитель на уроці не говорить, а декламує чи виступає. Він – начебто вже й не він, а хтось інший, за його поняттями. Краще того, яким він є насправді, а насправді – гірше, тому що штучніше. Він прикидається, і це всім зрозуміло. Тим часом романтики, захоплені вчителі не обов'язково говорять із пафосом. Справжніх крил, що підносять їх над повсякденністю, часом нікому не видно, і зовні людина виглядає зовсім звичайною. Але в цих людях є щось дитяче, вони й поводяться іноді майже як діти.

9. Не уявляй про себе більше того, що ти є насправді. знай собі ціну й будь скромним, не втрачаючи достоїнства. Не треба здаватись, треба бути.

Не бійся честолюбства і не слухай ханжей і бездарних заздрісників. Але честолюбство мусить бути всередині, демонструвати його непристойно. Честолюбство, усе-таки, відіграє допоміжну роль як стимулятор справи. Головне – справа.

Це – твоє кредо, запам'ятай! Ти ж завжди на очах, тим більше в дітей, які все бачать і все зауважують. Від їхнього уважного погляду не вислизає нічого! І ти не думай, що думкою дітей, їхнім ставленням можна зневажати. Тому що вони і є твої головні цінителі та судді, вони, а не начальство, і навіть не твої колеги та друзі. Якщо не марнославство, то що ж повинно бути в основі твого життя та роботи? Твоя громадська позиція. І моя остання. десята порада: знайди її.

10. Знайди громадську позицію. Я кажу «знайди», але, можливо, вона в тебе вже є, ця позиція. Можливо... Але вона формується. Стабілізується та кристалізується у справі. Міркувати про політику, про патріотизм. Про інтернаціоналізм усі майстри. Але не поповною і так численні ряди «пікейних жилетів». Пам'ятай, що в тебе є діти, і ця позиція потрібна їм.

Громадська позиція насамперед – моральна. Запам'ятай: які би прекрасні підручники ми не видавали, які б чудові програми не склали, справжній провідник громадської ідеї – ти. І від тебе залежить, чи дійде ця ідея до розуму й серця учня в цілості та чистоті чи буде так хитромудро перевернена й перекручена, що результат виявиться прямо протилежним.

І, нарешті, останнє: не сприймай ці поради як якусь подобу скрижалей чи безапеляційного проголошення непорушних істин. Я не оракул. Абсолютних правил, придатних на всі випадки життя, не знаю. Думай сам!